

Begraven in de Nieuwe Oranjetuin

Onder geslepen bakstenen

De spaarzaam gemetselde grafmonumenten zijn vaak behoorlijk beschadigd

Het zijn bijzondere constructies van geslepen bakstenen, de grafmonumenten in de Nieuwe Oranjetuin. Maar de historische, monumentale begraafplaats in Paramaribo is zwaar vervallen. Herstel en onderhoud zijn hard nodig.

Suriname vroeg Nederland om advies. NANETTE DE JONG

Het beeld van de Nieuwe Oranjetuin wordt voor een belangrijk deel bepaald door bijzondere grafmonumenten van geslepen bakstenen

FOTO'S: STICHTING DODENAKKERS.NL, RENÉ TEN DAM

De zerken bevatten symboliek van uitzonderlijke kwaliteit, zoals een bellenblazend jongetje naast een uitwaaiende kaars

Prachtige hekwerken liggen klaar voor hergebruik

De prachtige grafmonumenten van de Nieuwe Oranjetuin vertellen over twee eeuwen uit de geschiedenis van Suriname. In 1756 stichtten de Nederlanders de begraafplaats aan de toenmalige rand van Paramaribo. Hier liggen de kopstukken van Suriname begraven, uit verschillende landen, uit verschillende tijden, van verschillende bevolkingsgroepen en van verschillende geloofsrichtingen. Zo'n opvallend grote variatie aan graven bij elkaar vind je in Europa niet. En voor wie hoort vertellen over de mensen die er begraven liggen, gaat de tuin leven. Want ook al is het een begraafplaats, iedereen spreekt over de 'tuin'. Een besloten, groene plek in de stad, omgrensd door een stenen muur, die onlangs is gerestaureerd met steun van de Nederlandse ambassade. In de straten langs de muur staan enkele van de witte, houten, historische gebouwen die zo kenmerkend zijn voor Paramaribo. In deze straten stonden vroeger veel mahoniebomen. Daarvan zijn aan één kant van de begraafplaats enige prachtige exemplaren over. Aan twee andere zijden zijn kort geleden palmbomen geplant. Sinds 1961 wordt er niet meer begraven in de Nieuwe Oranjetuin. Bezoekers zijn er niet langer welkom. De begraafplaats is bezaaid met afval. Het vergt grote inspanning om de tuin vrij te houden van tropische planten, die hier snel groeien. Gebrek aan onderhoud en aandacht heeft nogal wat schade aan de graven veroorzaakt. Hele bomen zijn erin gedrongen. De brandweer moet geregeld uitrukken om hier nesten van dodelijke Braziliaanse bijen te vernietigen. Helaas worden dan de grafmonumenten vaak beschadigd, want de bijen nestelen zich daarin. Er zijn plannen gemaakt om de dramatisch vervallen begraafplaats te ruimen.

Rehabiliteren

De Nieuwe Oranjetuin is echter een monument en ligt ook nog eens in de beschermende, zogeheten bufferzone van de historische binnenstad van Paramaribo als werelderfgoed. Het ministerie van Onderwijs, Wetenschap en Cultuur van Suriname nam daarom in 2016 het voortouw om de Oranjetuin

te rehabiliteren. Het ministerie vroeg Nederland om advies, aangezien wij vanuit internationaal cultuurbeleid onze partnerlanden ondersteunen bij de instandhouding van het 'gedeelde' erfgoed. De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed zond daarom eerder dit jaar een missie naar Suriname. Vanwege haar expertise op het gebied van funerair erfgoed nodigde de dienst de stichting Dodenakkers.nl uit mee te gaan.

De naam Oranjetuin komt van de oudere begraafplaats Oranjetuyn, waar sinaasappelboompjes stonden. Die is in 1670 in Paramaribo aangelegd op de plek waar nu de Centrumkerk staat. Midden achttiende eeuw raakte deze Oranjetuyn vol en werd er aan de rand van de stad een nieuwe Oranjetuin aangelegd. De grafmonumenten van de Nieuwe Oranjetuin zijn van groot cultuurhistorisch belang. Ze zijn zeer divers van vorm, materiaal en hoogte.

Voor de latere exemplaren refereren aan statige, middeleeuwse graftomben

Hoe hoger de graven zijn, hoe jonger. Het hardsteen en het marmer van de zerken is allemaal vanuit Europa en Noord-Amerika geïmporteerd. Er is symboliek op aangebracht die van uitzonderlijke kwaliteit en van een grote diversiteit is. Zoals een bellenblazend jongetje. De bellen geven de vergankelijkheid van het leven aan. Je voelt het verdriet bij een groepje treurende vlinders. Tekenend is ook een zandloper die met gespreide vleugels wegvliegt. Net als een dovende toorts, en een slang die in zijn eigen staart bijt. En sommige grafgedichten raken je rechtstreeks in het hart.

Uniek

Het beeld van de begraafplaats wordt voor een

belangrijk deel bepaald door bijzondere grafmonumenten van geslepen bakstenen. Vooral de latere exemplaren, met een sterke profilering, refereren aan statige, laatmiddeleeuwse graftomben van natuursteen zoals die in Europese kerken te vinden zijn, en vanaf de negentiende eeuw op begraafplaatsen. Deze baksteenconstructies zijn uniek. Die kennen we in Nederland niet meer, op de oude meesterproeven in de Waag van Amsterdam na. Het slijpen van stenen was een ambacht dat grote aandacht kreeg in Suriname. Aanvankelijk kwamen de rode bakstenen uit Nederland als ballast mee op de schepen van de West-Indische Compagnie. Later zijn er in Suriname zelf steenfabrieken geopend. Bijzonder is bovendien de manier waarop de grafmonumenten gemetseld zijn. Ze zijn zeer spaarzaam met kalk in elkaar gezet. Door de stenen slechts met enkele doten kalk zo koud mogelijk tegen elkaar te plaatsen ontstonden er smalle voegen, een ideaalbeeld in de achttiende eeuw. Een groep gedetineerden is nu bezig om de begraafplaats vrij te maken van begroeiing. Zij zullen zich ook in de toekomst inzetten voor het onderhoud. De vervallen graven worden hersteld onder begeleiding van de Stichting Gebouwd Erfgoed Suriname. Het herstel vindt plaats in een leertraject van de Stichting Arbeidsmobilisatie en Ontwikkeling. De vaklui in opleiding zullen de graven zo veel mogelijk consolideren. De bomen verwijderen die in de baksteenconstructies zijn gedrongen is een grote uitdaging. Alleen voor een paar zeer bijzondere grafmonumenten zal gekozen worden voor een restauratie. Het merendeel behoeft geen herstel. De kunst is om zo min mogelijk te doen, waardoor het historische karakter van de begraafplaats behouden blijft. Dit is ook de minst kostbare aanpak. Over enige tijd zal de Nieuwe Oranjetuin weer opengesteld worden voor bezoekers. Inwoners van Suriname en toeristen kunnen dan op deze unieke begraafplaats op zoek gaan naar hun voorouders. ■

Nanette de Jong is adviseur bouwkunde bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, n.de.jong@cultureelerfgoed.nl.